

(Introboкс til Kapitel X)

Tårnvejskollegiets historie og funktion

TVK er en boenhed i Rødovre kommune, der blev startet engang i 1960'erne. Oprindeligt var institutionen en kombination af et drengehjem og en klassisk socialpsykiatrisk institution, der skulle tage sig af hovedparten af de patienter, som de store statspsykiatriske hospitaler gav slip på, da disse i sin tid blev overgivet til de daværende amter (Brandt 2004). Institutionen har altid været en pædagogisk arbejdsplads og det er noget ganske nyt, at der, som et led i en forandringsproces, er blevet åbnet op for andre faggruppers deltagelse. TVK er nu også arbejdsplads for psykologer, fysio- og ergoterapeuter.

TVK huser elleve beboere i alt – på nuværende tidspunkt henholdsvis ni mænd og to kvinder, der alle er mellem 25 og 60 år gamle. Beboerne er vidt forskellige og har haft vidt forskellige livsforløb. Fælles for dem er, at de har udviklings- og indlæringsproblematikker, som for nogle ganske få er forbundet med en medfødt hjerneskade (det gælder kun for to ud af elleve beboere), samt at de har været udsat for et stort psykosociale pres (herunder marginalisering og stigmatisering). Det psykosociale pres er for de flestes vedkommende startet i hjemmet, hvor der hverken var fysiske, psykiske eller sociale ressourcer til at klare hverdagen og dens udfordringer og problematikker med. Beboerne kommer således i nogle tilfælde direkte fra hjemmet, nogle fra andre sociale institutioner og nogle fra hospitalspsykiatrien.

TVK ligger i et forstads kvarter til København, og udefra ligner det, med få undtagelser, et ganske almindeligt hus til beboelse. I stueetagen ligger der i forlængelse af hinanden et køkken og tre opholdsrum, hvoraf det midterste har en hyggelig åben pejs. I begge ender af huset er der indrettet kontorer. Første salen er indrettet til beboernes private rum.

Institutionens juridiske opdrag findes i 'lov om social service' paragraf 108, som er den overordnede og meget brede bestemmelse for rammerne i det daglige arbejde. Bestemmelsen fastlægger, at kommunerne skal tilbyde et længerevarende ophold til personer, som på grund af betydelig og varig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis.

Kapitel x

Træk tempoet ud af det sociale samvær

David Brian Borup og Sofie Pedersen

Kapitlet indeholder overvejelser omkring indarbejdningen af et nyt arbejdsgrundlag på TVK (en socialpsykiatrisk institution) samt de erfaringer, som vi har gjort undervejs i en proces, der kun lige er skudt i gang. TVK har undergået nogle væsentlige forandringer, både pædagogisk og psykologisk, på relativt kort tid. I kapitlet vil vi ligeledes gøre rede for, hvordan vi arbejder med udgangspunkt i den antropologiske psykologiske positionsmodel. Det er samtidig vores bud på, hvordan man kan integrere den antropologiske psykologiske grundmodel i det daglige arbejde.

Lidt forhistorie

Da vi oprindeligt stiftede bekendtskab med TVK, var vi endnu psykologistuderende og ansat på timelønnet basis. Vi kunne meget snart gøre os iagttagelser om, hvordan den pædagogiske arbejdsmåde på TVK lænede sig op ad af en traditionel opdragerrolle. Det gennemgående var, at det var institutionens personale, der definerede, hvad der var bedst for beboeren og hvad vedkommende burde gøre; og i særdeleshed holde sig fra at gøre. Udover nogle pålagte årlige handleplaner var der ikke nogen særlig grundig inddragelse af beboerne og deres eventuelle pårørende i udpegningen af udviklingsmål. Målene i de handleplaner, som institutionen udarbejdede, var sjældent begrundede eller særlig tydelige i hverdagen – i særdeleshed ikke for beboerne.

I dagligdagen var det tydeligt, at det faste personale ikke var særlig reflektive omkring deres teori- og metodeanvendelse, og ikke var i stand til at ekspliciterede dette. Når der med sjældne mellemrum var tiltag til egentligt pædagogisk arbejde, svingede dette ofte mellem noget, der kunne ligne henholdsvis en 'vækstpædagogik' og en 'indlærings-pædagogik'. Med vækstpædagogikken mener vi en ureflekteret omgang med en idealistisk humanisme. Den er her kendetegnet ved brede og diffuse formuleringer som "den frie opdragelse er et positivt ideal og en pædagogisk målsætning, som bør efterstræbes". Den frie opdragelse som ideal medførte ofte, at der opstod en laissez-faire holdning til det daglige arbejde, hvor man afstod fra de egentlige pædagogiske fordringer. På den anden side var de sporadiske 'indlæringspædagogiske' tiltag opbygget som et detaljeret skematisk middel-mål-system. Målene var opdelt i kategorier, eksempelvis emotionelle og adfærdsmæssige, som igen var opdelt i delmål med tilhørende midler. Disse tiltag blev fremhævet med stor optimisme i den tro, at man, ved hjælp af udefrakommende 'teknologiske' pædagogiske tiltag, kunne forme beboerne i overensstemmelse med de opstillede, ofte abstrakte, tilpasningsidealer (Broström 1981).

Manglen på fagligt fokus viste sig ofte ved, at personalemøderne var præget af en tematik, der handlede om at beskytte sig selv imod beboernes psykiske og fysiske overgreb. Selvom de fysiske overgreb fra beboernes side hørte til sjældenhederne, havde personalet et behov for at holde denne myte i live. Denne problematik blev ikke altid i første omgang anskuet og diskuteret som udtryk for beboernes manglende udviklings- og handlemuligheder i deres konkrete sociale sammenhænge. Derimod anså man det som en ressourceproblematik, der handlede om at skaffe sig selv eller institutionen flere midler. Denne manglende refleksion og måde at indrette sig på i hverdagen *affordede* (se tekstboks *) en særlig adfærd fra beboernes

side. Den sociale responsivitet er en grundlæggende egenskab ved alle mennesker, hvilket vil sige, at man selvfølgelig reagerer i forhold til det handlespillerum og de forventninger, som omverdenen møder en med. Helt konkret kom dette på TVK til at betyde, at de negative forventninger til beboerne, omkring eksempelvis en voldelig adfærd, blev til en negativt selvforstærkende spiral, da beboerne jo hele tiden prøvede (ganske ubevidst) at imødekomme de forventninger, der lå til dem i det sociale rum – forventninger de i øvrigt har mødt i mange andre sammenhænge tidligere og derfor er vant til at forholde sig til og identificere sig med, hvilket gør det så meget vanskeligere at bryde en ond cirkel. I denne forbindelse vil det sige, at man ikke blot kan anskue diverse voldelige udbrud fra beboerne som et isoleret problem hos den pågældende beboer eller som en eller anden form for psykologisk defekt ved vedkommende – derimod må man se det som beboernes reaktion på de betingelser og (lokale) tilværelsespositioner, de har mulighed for at indtage og modtage. For med hver deres udtryksform gjorde beboerne 'oprør' mod den samlede restriktive handlemåde fra personalegruppens side.

*) *Affordance*: Betyder hvad *noget* indbyder eller lægger op til af aktiviteter (indeholder, udover rettetheden, handlinger, tanker og følelser). Dette *noget* er de fysiske omgivelser som helt konkrete ting eller, som i teksten, måder huset er indrettet på. Herudover indbefatter dette *noget* sociale andre; andre menneskers tilstedeværelse, handlinger, tilstand (eks. humør), rettetheder etc. Endelig rummer dette *noget* også én selv; hvad man selv har af rettetheder, erfaringer, forventninger, evner etc.

Sagt på en anden måde betyder dette, at menneskers daglige aktiviteter (det vi gør) er historisk, kulturelt og personligt udviklede; netop som et gensidigt samspil mellem historiske og kulturelle artefakter, sociale andre og en selv (Bang 2008).

I efteråret 2006 blev den pædagogiske praksis så restriktiv, at vi syntes, at vi måtte reagere. Dette blev i høj grad støttet af den øverste ledelse (forstanderen). Som en start lavede vi nogle kursus- og undervisningsforløb, der skulle give personalet en fælles referenceramme samt et fælles forum, hvor de fik mulighed for at reflektere deres praksis med nogle andre perspektiver; eksempelvis miljøterapi på et psykodynamisk og systemisk grundlag. De vigtigste effekter af dette blev for det første, at personalet overhovedet blev bevidste om deres restriktive handlinger og løsninger. For det andet, at et for snævert fokus på omsorg og forebyggelse blev vendt til at se de påtrængende udviklings- og behandlingsopgaver, der allerede var til stede i praksis (Nissen 2006).

Vi formulerede i forlængelse heraf følgende opgave og spørgsmål til os selv: *Hvorledes* opleves udviklingsmulighederne og tilværelsesperspektiverne for beboerne? *Hvilke* tilværelsesopgaver eller virksomheder er beboerne aktuelt ved at realisere eller overvinde; hvad er forhindrende og hvorfor? *Er* den daglige praksis tilrettelagt på en måde, der tilgodeser beboernes perspektiver, motiver og deres udviklingsbehov?

Den daværende afdelingsleder sagde sin stilling op, og der blev derved åbnet mulighed for ansættelse af os begge i psykologstillinger på TVK, hvoraf den ene ligeledes inkluderede afdelingslederstillingen. Dermed kunne det praktiske arbejde med indarbejdningen af vores arbejdsgrundlag for alvor starte i sensommeren 2008. Arbejdsgrundlaget har vi udarbejdet i et speciale (Borup & Pedersen 2008), der ligeledes indeholder en større undersøgelse af TVK-praksissen (og bygger på ovenstående problem- og opgaveformulering).

Vores centrale projekt på TVK er at *skabe forandringer sammen med beboerne*. Vores fokus er den måde, hvorpå den enkelte beboer betydningssætter og skaber mening igennem sit tilværelsesprojekt og sine handlesammenhænge. Gennem sine handlinger får subjektet (her beboeren) mulighed for at skabe og ændre sin omverden og derved sig selv, sin personlighed og sin bevidsthed.

Den antropologiske grundmodel kan forandre

Først og fremmest vil vi gerne fastslå, at vi anser den antropologiske psykologiske grundmodel og dens positionsmodel for meget anvendelig i det psykosociale arbejde. Modellen giver nogle klare begreber og handleanvisninger for, hvordan man begriber og håndterer en kompleks praksis; og på samme tid arbejder med individets og gruppens behov, interesser og udviklingszoner etc.

Vores undersøgelse og samværet med beboerne i det daglige har vist os, at den centrerede position i tilværelsen, som der, hvor man mærker og stræber efter samhørighed og tilhørsforhold, har en stor betydning for beboernes velbefindende. Uden at beboerne nødvendigvis selv kan formulere det eller er bevidste om det, har det centrerede niveau i tilværelsen stor betydning for, hvorledes deres tilværelsesprojekter overhovedet kan dannes og udfoldes (Bertelsen 1994). Vi har gentagne gange set, hvorledes beboerne på TVK søger hen mod den fællesmenneskelige afstemning, hvor de netop i dette fællesmenneskelige får mulighed for at lade hinanden blive til i et direkte samvær. Konkret handler dette om *deltagelse* i en meningsfuld social praksis, hvor man netop får lov til *at bidrage og høre til*. Eksempelvis skitserede en af vores beboere, Mark, hvordan han konstant mærkede et stort behov for andres samvær og generelt manglede rum for deltagelse i fællesskab med andre. Som forklaring fremhævede han en gammel erfaring, hvor det daværende personale kunne finde ud af at sidde oppe om natten og hygge med beboerne over et par øl. Her er det tydeligt, at Mark er afklaret med, at det ikke handler om druk, men derimod om, at der overhovedet *eksisterer et samværsrum*. Samværsrummet handler om, at der først og fremmest skal være et rum for fællesskabsoplevelser. Dette lyder meget simpelt, men man skal huske på, at beboerne historisk set er blevet tilbudt og har indtaget tilværelsespositioner, hvor de anskuede både sig selv og hinanden som 'farlige', utilregnelige eller ikke værd at være sammen med – og i denne 'identifikationsproces' er de indirekte blevet forhindret i at opdyrke disse fællesskaber med hinanden. Fællesskabets udvikling var i øvrigt heller ikke det, der tidligere blev set som den store pædagogiske opgave i huset. Det var derimod individets udvikling, hvilket i sig selv er en modsigelse, da individets udvikling netop går igennem fællesskabet.

Det at være sat udenfor vigtige og nære sociale (familielignende) og samfundsmæssige sammenhænge (det vil sige det manglende samværsrum) kommer til at mærkes som dybe skam- og skyldfølelser, hvilket i den grad kan give en forståelse af, hvorfor eksempelvis et helt liv i forskellige menneskekolde institutioner (sammenhænge) kan virke meget forstyrrende og give eller forstærke 'store huller' i den centrerede del af tilværelsen. Disse dybe skam- og skyldfølelser kan være så smertefulde, at de er svære at italesætte og forstå for det enkelte menneske – og på samme tid giver de stor psykisk smerte. En smerte som meget nemt kommer til at blokere for yderligere indlæring og udvikling, da tilskyndelsen til deltagelse generelt er hæmmet. Det betyder, at man derved ofte afstår fra det fælles og at de sociale aktiviteter herved bliver svære at opretholde. Man kan således miste noget at være sammen om; noget basalt og fælles tredje som et afgørende element (Bertelsen 1994). Man risikerer herved at producere en masse 'tophængte' individer, der 'går rundt' og fungerer på et umiddelbart, diskursivt og individuelt niveau, men hvor de vertikale split i psyken er så udtalte, at der ingen forbindelser er til de øvrige psykiske lag. Det, der så skulle give helheden

og sammenhængen i livet, er hult og tomt bag facaden – og man oplever nogle mennesker i stor psykisk smerte, fordi de intet har at hænge deres tilværelse og identitet op på eller noget, der giver dem mening og retning i livet – den sociale meningsfulde mangler!

Det er vigtigt at sikre netop den sociale og samfundsmæssige deltagelse og de fælles aktiviteter, der giver en følelse af fællesskab og tilhørsforhold, hvor alle indgår og bidrager til et fælles udtryk (Minken 2002). Det er i denne forbindelse, at vi ser styrken i at anlægge en almenpsykologisk og mere psykosocial tilgang til den psykologiske intervention frem for en mere klinisk. Begreberne i den antropologiske grundmodels positionsdimension giver os netop mulighed for en nuanceret begribelse af subjektet i det sociale rum. At denne nuancerede begribelse er mulig, faciliterer etableringen og opretholdelsen af et samtidigt udviklingsrum for alle deltagere; herunder både beboere og personale. Hermed sagt, at det ideelle udviklingsrum for alle deltagere netop er et socialt samspil, hvor alle får mulighed for at være til stede med hver deres tilværelsesprojekt og derigennem kan menneskeliggøre og være noget for hinanden.

Det, som modellen nemlig åbner op for, er at kunne intervenere i en kompleks social praksis med mange forskellige deltagere uden, at deltagernes udviklingszoner kommer til at stå i vejen for hinanden (se case 1). For os at se begrebsætter den antropologiske grundmodel et stykke arbejde, der ellers vanskeligt indfanges teoretisk eller fagligt, men som er af essentiel karakter for beboernes udvikling – at få et sprog og konkrete handleanvisninger for det centrerede, decentrerede og individuerede samvær; hvad der er på spil på de forskellige niveauer i tilværelsen. Især begribelsen af det centrerede niveau rammer et ”sort hul” i psykologiske og for den sags skyld pædagogiske teorier.

Case 1: ”Kan vi bruge hinanden?...”

En af vores beboere, Karl, skal have ordnet nogle papirer i banken. Han magter ikke denne opgave alene, da han har lidt svært ved den sproglige kommunikation samt den abstrakte tænkning. Han ved derfor også godt, at de i banken vil stille sig lidt uforstående overfor ham og han overfor dem. Samtidig kan de mere komplekse handlinger og spørgsmål være svære at overskue – især i en situation, hvor man føler sig alene. Der er altså tale om en udviklingszone, der ligger for langt væk fra, hvad Karl mestrer på egen hånd. En anden beboer, Gustav, mestrer fint denne opgave og er i det hele taget meget velfungerende i forhold til at få de mange små delopgaver i hverdagen løst (som at skifte telefonabonnement, betale regninger osv.). Gustav er rettet mod (eller hans nærmeste udviklingszone handler om) at dele sine erfaringer med andre og kunne give noget til fællesskabet, så at sige. I denne konkrete situation kobler Karl og Gustav sig på hinanden og Gustav hjælper Karl med at få styr på papirerne i banken. Eftersom Karl selv er med som deltager eller aktør, er der her tale om en zone for nærmeste udvikling, der bliver udforsket og stiftet positive erfaringer med. Ligeledes får Gustav netop i situationen opfyldt sit behov for at kunne være noget for andre. Endvidere får Karl og Gustav sammen styrket deres indbyrdes relation, hvilket de kan trække på i mange situationer fremover. Man kan her sige, at den fælles opgave giver mulighed for horisontale koblinger på flere psykiske niveauer samt, at koblingerne netop kan udstrækkes i tid og bidrage til en udvidelse af begges handleevne.

De fysiske rammer betyder noget

Visionen for TVK handler overordnet om en *menneskeliggørelse* (se tekstboks **). En konkret måde at fylde denne vision ud på går for os gennem *samskabelsen af et fælles hjem*. Dette ønske kommer fra beboerne selv og har givet os anledning til, sammen med beboerne, at forandre de fysiske rammer som led i en psykosocial forandringsproces (Borup & Pedersen 2008; Nygren 1999).

**) *Menneskeliggørelse* handler for os om den almenmenneskelige fordring at have *projekt menneske* for med hinanden; det vil sige gennem at være til stede med sit eget tilværelsesprojekt, at være autentisk, rettet, deltagende og koblet på alle psykiske niveauer. Dette handleberedskab giver netop den *anden* mulighed for at træde frem som menneske. Det almene betyder, at det er en fordring vi bør imødekomme i alle vores mellemmenneskelige relationer; netop for at undgå, at den anden gøres til et objekt (Bertelsen 1994; Borup & Pedersen 2008).

Hvad betyder omgivelserne egentlig, og hvorfor er de interessante at arbejde med i psykologisk arbejde? Inden vi svarer på dette spørgsmål, vil vi kort beskrive, hvordan der engang så ud på TVK: TVK lignede en institution som så mange andre med bl.a. hvide vægge, gråt linoleumsgulv, grå adskilte borde, grå skabe med skilte, store skifterammer med et intetsigende indhold, skemaer, regler og planer på vægge og døre, lyddæmpere på vægge og lofter etc. I disse omgivelser forventede man at skabe en nogenlunde tålelig hverdag for TVK's beboere, der for de flestes vedkommende bor her i rigtig mange år (endda årtier). Men i stedet, hvilket beboerne mange har gange har givet udtryk for, *affordede* disse kolde og fremmedbestemte omgivelser i bedste fald ligegyldighed og på andre tidspunkter, at *man smadrede lortet!*

For os var det af flere grunde oplagt at starte udviklingsarbejdet med en forandring af de fysiske rammer. Den første er, at venlige og imødekommende omgivelser indbyder til udviklende sociale samspil, som forhåbentlig i sidste ende kan interioriseres af beboerne. Interiorisering vil sige, at psykisk forandring netop starter som erfaringer i det ydre samspil med omgivelserne, inden det bliver en egentlig indre forandring hos den enkelte. Denne interiorisering indbefatter ændrede mentale og følelsesmæssige strukturer hos alle deltagere. De ydre materielle rammer er derfor ikke ligegyldige; for os har de været selve *adgangen* til at arbejde med det psykiske. Et eksempel på dette er, at vi til at starte med flyttede de enkelte borde i spisestuen sammen, for at vi kunne have nogle gode centrerede aktiviteter sammen. En af de aktiviteter, som rummer både centrerede, decentrerede og individuerede lag i sig og som beboerne især har fundet meningsfuld, er beboermøderne, hvor vi netop som *en enhed* forholder os til vigtige beslutninger i huset og i hinandens tilværelsesprojekter. Det er vigtigt at understrege, at vi seriøst arbejder på med tiden at gøre beboermødet til husets egentlige beslutningsorgan – en kollektiv zone for nærmeste udvikling. En anden positiv effekt af beboermøderne har været, at de har været udgangspunktet for mange opgaver i huset, som beboerne før havde svært ved at få øje på eller decideret var forment adgang til. En opgave som beboerne tidligere ikke havde adgang til, eller overhovedet turde se sig selv i, var ansættelse af nyt personale. Ved at være en del af denne proces, bliver man for det første en reel deltager og taget seriøst. For det andet styrker det tilhørsforholdet til gruppen og huset, da den beslutning, man er en del af, får reelle konsekvenser for ens egen og andres dagligdag. I forlængelse heraf har vi i den daglige praksis set, hvor stort et ansvar beboerne faktisk tager for de beslutninger, som de selv er en del af. Omvendt har denne ansvarstagelse betydet, at beboerne (på den rigtig gode måde) er blevet meget kritiske overfor forhold, der er bestemt af andre. Dette

tvinger os til hele tiden at medtænke beboernes øgede autonomi i det daglige arbejde. Det betyder ligeledes, at vi ikke kan definere og kontrollere udviklingen *på forhånd*. Retningen, tempoet, indholdet etc., det vil sige, det vi i det hele taget gør i vores dagligdag, er en *fælles* frembringelse. Denne fællesgørende måde at arbejde på, som beboerne hurtigt har taget til sig, stiller store krav til personalet, da disse ikke længere udelukkende kan arbejde eksklusivt én-til-én med beboerne, men må forholde sig til helheden og samspillet beboere (og personale) imellem. Endvidere stiller denne arbejdsmåde store krav til, at man *hurtigt* og kontinuerligt kan planlægge, organisere, gennemføre og evaluere daglige aktiviteter – og disse delprocesser har det med at overlappe hinanden, hvilket kan give en vis forvirring. Kontant stillet op betyder dette, at beboernes udvikling, behov, motiver etc. ikke kun er noget, som man forholder sig til på det årlige handleplansmøde, men derimod er et fænomen, som man tager stilling til, *hver gang* man møder beboerne.

At forandre en institution til et hjem

At arbejde med samskabelsen af et fælles hjem betyder, at vi har et stærkt og meningsfuldt fælles tredje at være sammen om. Det betyder, at det centrerede samvær bliver understøttet i den daglige praksis. Handlinger på det centrerede niveau er jo netop kendetegnet ved, at det, som det enkelte individ foretager sig, i høj grad igangsættes og afstemmes ved, hvad gruppen foretager sig i et direkte samspil – man lærer at drage omsorg for fællesskabet. At anskue samskabelsen af det fælles hjem som det centrale udgangspunkt for arbejdet betyder også, at alle kan deltage. Det stærke fælles tredje som udgangspunktet er med til at facilitere, at alle kan være til stede med deres egne tilværelsesprojekter på hver deres måde. Desuden bør dette betyde, at alle personaler ligeledes let kan forholde sig til de øvrige deltagere omkring noget, der er meningsfuldt for dem personligt. På den måde undgår personalegruppen at marginalisere sig selv i forhold til beboerne. Sætter man det lidt på spidsen, så ville en tilsidesættelse af egne tilværelsesprojekter betyde en objektgørelse af sig selv til fordel for beboerne og deres tilværelsesprojekter. Beboerne ville dog ligeledes tabe i dette regnestykke, da den psykiske udvikling, qua de horisontale koblinger, forudsætter et autentisk subjekt/subjekt forhold.

Det centrerede samvær handler om at give deltagerne en helt basal følelse af sikkerhed, samhørighed og tilhørsforhold til andre; ydermere giver det forhåbentlig alle deltagere en forståelse af, *hvorfor* det er vigtigt *at høre til og bidrage* i sociale sammenhænge. Det centrerede samvær er netop præget af, at man handler ud fra gruppens behov uden nødvendigvis at være bevidst om det. At være sat udenfor vigtige og nære sociale og samfundsmæssige sammenhænge mærker beboerne, som nævnt, som dybe skam- og skyldfølelser (Bertelsen 1994 og 2003). Forklaringen på, at beboerne nu er meget rettede mod de nyetablerede centre, er, at de, måske for første gang i deres tilværelse, får mulighed for at sætte disse skyld- og skamfølelser i parentes.

Man kan altså sige, at vi er i gang med *at forandre en institution til et hjem* i og med, at vi er i færd med at *centrere huset*. Konkret har vi samlet TVKs vigtigste funktioner i midten af huset, således at alle (både beboere og personale) som udgangspunkt befinder sig der og så efter behov kan trække sig ud til mere specialiserede funktioner og opgaver. Tidligere var huset indrettet således, at stuerne fungerede som gennemgangsrum, selvom det blandt andet var her, man skulle sidde og spise. Dette oplevedes ofte som at spise midt på hovedbanegården i myldretiden. Ved at omtænke rummenes funktioner, således at der er skabt ro omkring eksempelvis spisesituationerne, indbyder husets fælles arealer nu til en meget større grad af socialt samvær, der netop rækker ud over at få dækket de basale behov, som at få mad. Det, der før var personalerummet (og som var lukket land for beboerne), er nu ved at blive lavet om til et rum, hvor kroppen

er i fokus: Fysioterapi, boksetræning, afspænding, afslapning etc. De funktioner, som personalerummet tidligere indeholdt, har været oppe til revision og er nu blevet flyttet ind som en del af husets ”kerne”. Det vil sige, at kalendere, medicinske osv. nu er en del af stuerne – de er ikke længere gemt væk.

Dette kunne umiddelbart se ud som om, at det institutionelle islæt blot bliver endnu mere tydeligt i beboernes hverdag. Men det er hverken tanken eller effekten. Ved netop at give beboerne adgang til alle personalets forskellige opgaver, har vi været med til at nedbryde skellet mellem beboere og ansatte og dermed skabe en større ligestilling. Beboerne får mulighed for at varetage mange af de opgaver, som før udelukkende var personalets domæne. Det vil sige, at beboerne får større indsigt i både deres egne og deres medbeboeres tilværelser. Det styrker gruppen (og hermed den enkelte) og giver et meget mere tillidsvækkende og autentisk forhold til de mennesker, der er en del af ens betingelser – ligesom i en rigtig familie, hvor de forskellige familiemedlemmer også har en stor indsigt i hinandens daglige gøremål og laden samt velbefindende. På den måde lægges der op til en større ansvarstagen, samt at beboerne kan bruge hinandens kompetencer og ressourcer i langt større omfang.

Kort fortalt betyder et fokus på de fysiske omgivelser og det stærke sociale rum, at alle deltagere får mulighed for at mærke, at de *bidrager og hører til*. Sigtet med dette er som tidligere nævnt, at beboerne skal danne sig erfaringer og kompetencer, som de kan bruge i andre tilværelsessammenhænge. En større grad af deltagelse og ansvarstagen styrker de horisontale forbundetheder samt *både* den kollektive og individuelle handleevne. De centrerede samværsformer kræver dog tid – det er ikke noget, man får etableret på fem minutter mellem to andre aftaler - og det er vigtigt at have et fokus på at trække tempoet ud af hverdagen; også fordi, at det i sig selv er tidskrævende at konsolidere og vedligeholde den centrerede base. En veletableret centreret base er det, der på sigt kan frigive ressourcer til at prøve kræfter med de decentrerede og individuerede aspekter af tilværelsen.

Case 2: ”Vi har da noget for sammen...”

Et konkret dagligdags eksempel på, at en veletableret centreret base frigiver ressourcer på det decentrerede og individuerede niveau, var, da vi skulle sætte et værelse i stand. To personaler og fire beboere gik sammen om en fælles opgave, der startede centreret. Den centrerede begyndelse greb vi praktisk an på den måde, at de potentielle deltagere satte sig ned ved samme bord; og i overført betydning tog hinanden i hænderne og talte opgaven igennem. Hvad skulle der laves, i hvilken rækkefølge, hvor lang tid ville det tage og hvem ville byde ind med hvad? Denne koreografiske og verbale afstemning, og hvad der tidligere var opbygget af centrerede erfaringer deltagerne imellem, skabte grobund for, at beboerne turde handle mere decentreret og individuert. Først og fremmest blev der malet *i samlet flok*, hvor imitation som læringsform var central. Det decentrerede viste sig flere steder. Noget af det vigtigste, vi vil fremhæve, er, at beboerne deltog i en proces, hvor de viste en kooperativ rettedhed mod fællesskabet, som i bedste fald kun ville komme dem selv indirekte til gode. Det var nemlig personalets soverum, de var med til at istandsætte. Endvidere deltog nogle af de andre beboere med forfriskninger og klargøring til, at malerarbejdet overhovedet kunne gå i gang. Dvs. at en flersidig gruppe af personer kunne deltage både centreret og decentreret i en integreret virksomhed. Det individuerede kom ligeledes i spil. I den samlede proces opstod der en samtale og nogle dominerende fortællinger. For det første opstod der en *minidiskurs* om, hvor vigtigt det er, at man deltager og hjælper hinanden, samt hvor godt det føles. Inden istandsættelsen gik i gang oplevede beboerne, hvorledes husets

pedel havde udtrykt, at han i hvert fald ikke gad male, hvis beboerne skulle være med. Dette aktiverede selvfølgelig en masse skyld- og skamfølelser hos beboerne. Under istandsættelsen oplevede vi, hvorledes beboerne spurgte ind til handlinger hos pedellen, og hvor denne bevægelse, sammen med vores gensvar, gav beboerne mulighed for på ny at betydnings sætte deres selvopfattelse – ”vi kunne gøre dette sammen, det føltes godt; selvom der var nogen, der ikke troede på os”. Der blev skabt en ny fortælling om, at de kunne mere end de selv (og andre) havde troet muligt. Denne fortælling kunne de netop tage med sig videre og bruge i andre sammenhænge og på andre tidspunkter. Denne proces viser, hvorledes en integreret virksomhed kan give centreret meningsfylde, de decentrerede opgaver social meningsfylde, samt at det individuerede niveau pludselig får et konkret indhold.

Beboernes tilværelsesprojekter

Med udgangspunkt i beboernes tidligere erfaringer og oplevelser, samt hvad de fordrer og har brug for i hverdagen, handler vores interventioner på nuværende tidspunkt om faciliteringen af de horisontale centrerede koblinger både beboerne imellem samt mellem personale og beboere. Denne overordnede kollektive udviklingszone handler om at etablere sammenhænge, hvor man kan benytte sig af og være med til at frembringe de fælles udviklingsbetingelser; blandt andet i form af støtte og tillid. En af TVK's beboere, Peter, er et eksempel på, hvorledes de centrerede og decentrerede positioner i hans tilværelse er svært tilgængelige; og hvorfor han flygter fra de fælles aktiviteter (se case 3).

Case nr. 3: Den tophængte fortælling om Obamabama

Peter kommer hjem fra en tur og viser en ny bog frem, som han har købt. ”Jeg har lige købt den nye bog med Obamabama”. Alene denne sætning fortæller os lidt om, hvor fastlåst Peter er i sit tilværelsesprojekt. Lige lidt om baggrunden for Peters handlinger. Det er sådan, at Peter bruger stort set al sin tid på at kigge efter bøger og han køber ligeledes en hel del. Det paradoksale er, at han ikke læser dem (læser i øvrigt udmærket) og i samme bevægelse giver udtryk for at være velbevandret inden for stort set al fag- og skønlitteratur. Han prøver hermed at skabe horisontale forbundetheder til især personalet på et individuere niveau. At han især søger personalet, og i samme bevægelse fravælger sine medbeboere, handler om at give det indtryk, at han for det første er ’normal’ og for det andet, at han tager et ansvar for helheden. Både et ansvar for TVK og et ansvar for den mere overordnede samfundsudvikling. Det ser umiddelbart fint ud; og det er ’nemt’ at hoppe med på denne diskurs. Undersøger man imidlertid Peters tilværelsesprojekt nærmere, finder man meget hurtigt ud af, at det er meget abstrakt og uden socialt samspil. Det udgør ikke rigtig den velintegreerede helhed, som det synes at være. For det første har han svært ved at sameksistere med andre mennesker på det individuere niveau. Han flygter lige så snart, samtalen er ved at komme i gang (den horisontale helhed mangler; både for egen og fælles tilværelse). For det andet mangler der en vertikal helhed, da projekterne på det decentrerede niveau ikke spiller sammen og i mange tilfælde arbejder mod hinanden. Peter virker ikke bevidst om, at han helt basalt mangler et center i sin tilværelse, karakteriseret ved en følelsesmæssig tilknytning til en primær gruppe (centrerede forbundetheder). Han mangler en centrerethed i et fællesskab, hvor de andre kan drage omsorg for ham og hvor han kan give noget af denne omsorg tilbage – få den tillid, sikkerhed og sociale meningsfylde, der gør, at han tør at bevæge sig ud i verden.

Det er for så vidt meget forståeligt, at Peter handler, som han gør. Han har nemlig et helt livs erfaringer med et system, der har forstærket hans vertikale split. Hver gang Peter har mødt en omsorgsmedarbejder eller andet behandlingspersonale, har de uden videre accepteret hans umiddelbare fortællinger; og måske resoneret, at "han virker da ok". Af samme grund har hans angstanfald virket uforklarlige og det, som man ikke har opdaget er, at den umiddelbare accept af hans selvfremstilling gjorde, at man afskar sig fra grundproblematikken (de manglende centrerede horisontale forbundetheder). Derfor har Peter altid været alene; og forandringen af denne alenehed er vores vigtigste opgave sammen med Peter på TVK. Hvordan faciliterer man så dette arbejde, for man kan jo tydeligvis ikke tvinge Peter til at finde samværet med andre mennesker meningsfuldt? En helt konkret måde at arbejde på er, at få Peter knyttet til og centreret i et fællesskab i en gruppe, hvor man i et direkte samvær har et fælles tredje, som alle deltagere har en interesse i. I Peters tilfælde er det fælles tredje helt konkret motion i skoven, hvilket han har profiteret meget af. Denne aktivitet handler om, at han sammen med nogle andre dyrer motion, som udover at være sundt og kropsobyggende, giver Peter og gruppen mulighed for at mærke sig selv både kropsligt, psykisk og socialt i forhold til hinanden. Dette giver et udgangspunkt for at være i fred i verden; sammen med andre.

Case 4: Det fysioterapeutiske aspekt – kroppen som udgangspunkt

Af Pia Louise Hvidsten, fysioterapeut på TVK

Med udgangspunkt i Peter vil jeg kort beskrive, hvordan jeg arbejder med den enkelte beboers tilværelsesprojekt gennem bevægelse. Som fysioterapeut arbejder jeg ud fra en forståelse af, at vi som mennesker lever livet gennem kroppen; at vi er intentionelle (har en rettet mod noget) gennem vores krop. Dette betyder helt konkret, at jeg arbejder både med det fysiske og psykiske, og udforsker kroppens muligheder og begrænsninger sammen med beboerne. I mit arbejde tager jeg udgangspunkt i kroppen og forsøger at facilitere, at vi kan være sammen om et fælles tredje i et direkte samvær, f.eks. bevægelse i skoven. Med udgangspunkt i kroppen arbejder jeg med at facilitere, at beboeren (her Peter) får skabt et tilværelsesprojekt med dybde og helhed gennem sine virksomheder som både krop og menneske – at der sker en større integration af krop og psyke. Jeg arbejder med kroppen som centrum for erfaring og erkendelse, hvorfor jeg har fokus på, at beboeren skal lære at erfare verden gennem kroppen. Denne arbejdsmåde indebærer, at krop og bevidsthed er forankret i hinanden.

Som tidligere nævnt har Peter svært ved at sameksistere med andre mennesker (manglende centrerede horisontale koblinger). Under træningen i skoven arbejder vi med flere tematikker; bl.a. relationen til underlaget, nærvær til én selv, grænser, evnen til at sige til og fra, mig og min omverden samt eksempelvis indestængte aggressioner. Et helt konkret eksempel kunne være *indbalancering*, hvor formålet er at få en større fornemmelse af jordforbindelse, samt at afbalancere de forskellige kropsdele i forhold til hinanden, så Peter får mulighed for at mærke sig selv bedre kropsligt. Vi har med denne øvelse observeret, at Peter er flagrende, har koncentrationsbesvær samt mangler flow i sine bevægelser. Et andet eksempel kunne være, at Peter og jeg står ryg mod ryg, hvor den ene af os styrer bevægelsen, og den anden "bare" følger med. Peter har svært ved at koble sig på denne øvelse i længere tid, hvorfor han ofte flygter efter et par minutter. Dette er fuldt forståeligt, da det er angstprovokerende for ham at være tæt på et andet menneske - det kræver jo, at der skabes konkrete horisontale koblinger. Min erfaring i denne forbindelse er dog, at den kropslige tilgang åbner op for en god og anderledes måde at træne og eksperimentere med disse koblinger på.

Et yderligere aspekt i arbejdet med Peter er, at vi bevidst har valgt at give ham sine livsvalg tilbage. Det skal forstås således: Peter har levet et liv, hvor alle forhold var fremmedbestemte; lige fra hvornår og hvordan han skulle stå op om morgenen, til hvad der var interessant at beskæftige sig med. Det, som Peter har lært, har været, at egne behov og interesser var noget ubetydeligt og måske endda farligt. Han har lært, at man ville nå længst med passivt at tilpasse sig (indlært hjælpeløshed). På kort sigt har denne tilværelsesopgave (at tage/få tilværelsesvalgene tilbage) været belastende og lidelsesfuld, da han så småt er ved at få en erkendelse af, at han aldrig rigtig har været til stede i sit eget liv. Desto vigtigere er det, at vi støtter Peter, så den nærmeste udviklingszone aldrig kommer for langt væk.

Desværre forstår mange af de interessenter, der er i Peters liv, ikke hvad der egentlig sker, og reforcerer derfor gamle og kendte handlemåder hos og i forhold til Peter. Han oplever, at der ikke er støtte alle steder. Helt konkret har hans aktivitetscenter reageret negativt på, at han er begyndt at fravælge sin beskæftigelse. I Peters perspektiv har dette i sig selv været en forfærdelig oplevelse, da de nye valg, som et eller andet sted føltes gode, er blevet kritiseret og modarbejdet. Dette har til tider efterladt Peter med en forståelig stor tvivl. Endvidere viser dette, hvor vigtigt det er for os at fastholde Peter på sin udviklingssti uden selv at tvivle, og samtidig informere og give Peters øvrige interessenter en forståelse af, hvilken udvikling Peter er i gang med og hvor stien peger hen. Noget, som vi selv har taget ved lære af, er, at det er vigtigt at betragte eksempelvis aktivitetscenteret og andre dele af systemet som en del af de betingelser, som Peter skal fungere på baggrund af.

At de elleve beboere er meget forskellige er ikke noget problem. De og TVK som helhed kan alligevel og med stor fordel drage nytte af det samme arbejdsgrundlag, hvilket næste case et godt eksempel på.

Case nr. 5: Kenneth er ved at blive integreret

Kenneth er 39 år og har boet på TVK i 20 år. Da Brian og Sofie startede på TVK, var Kenneth tilknyttet kantinen på et aktivitetscenter. Han havde været der i et halvt års tid og det blev mere og mere klart, at Kenneth ikke trivedes på stedet. Dette var dog ikke noget, der blev talt direkte om. I stedet kom det frem i form af konflikter med både medbeboere og personale. Hen over efteråret bliver Kenneth oftere og oftere væk fra kantinen. Han har ikke lyst til at tage af sted og begynder at sætte ord på nogle ubehagelige oplevelser med en af de ansatte derude. Han spørger en dag Sofie, om hun vil med en tur over i Rødovrecentret, da han har brug for lidt luft. Samtalen spores hurtigt ind på problemerne på arbejdspladsen og lysten til at prøve noget andet. Kenneth nævner selv, at han godt kunne tænke sig at arbejde i en musikbutik og foreslår, at han går ind og spørger, hvordan deres ansættelsesprocedure fungerer. I Fona får han at vide, at han skal aflevere en ansøgning og et cv.

Hjemme på TVK går Kenneth i gang med at skrive en ansøgning og et cv med hjælp fra Sofie. Hvad skriver man egentlig i en ansøgning, hvad er relevant og hvad går et cv egentlig ud på? Med hjælp fra en anden beboer bliver der taget et billede til ansøgningen og en tredje hjælper med at sætte det hele op og printe. Kenneth får afleveret ansøgningen og kort tid efter bliver han indkaldt til en samtale. Spændingen er næsten ikke til at bære; glæden over at blive taget seriøst, at de overhovedet ringer tilbage, frygten for at blive afvist, ikke at være god nok etc. Sofie inviterer Kenneth ind på sit kontor og lader som om hun er butikschefen i Fona. Kenneth synes først, at hun er lidt mærkelig, men går alligevel med på rollespillet, der kredser om den forestående jobsamtale. Hun stiller en masse mærkelige spørgsmål om, hvad han selv synes, at han er god og

dårlig til, samt hvad han forestiller sig, at han skal lave i butikken. Kenneth griner lidt af hende, men dagen efter, da han sidder til den rigtige jobsamtale, kan han mærke, at det har taget toppen af nervøsiteten. Han har jo hørt nogle af spørgsmålene før og gennemtænkt nogle af svarene. Han føler sig godt tilpas i situationen.

Kenneth mærker, at han får en masse opbakning fra sin kæreste Trine, fra hendes forældre, samt fra Brian og Sofie. Det er det, der får ham gennem den ubærlige ventetid, hvor stoltheden kæmper mod det følelsesmæssige sorte hul, der venter, hvis han skulle blive afvist. Disse relationer gør, at han ikke tvivler på, at han er et godt menneske, også selvom han ikke skulle få jobbet. Et afslag betyder ikke, at han ikke er noget værd – en følelse han ellers har kæmpet meget med.

Kenneth får jobbet! Han er pavestolt og stik imod, hvad nogle tidligere havde forventet af Kenneth i en sådan situation, så bruger han ikke denne stolthed til at tryne de andre beboere med – tværtimod. Kenneths arbejde i Fona er en kilde til godt selvværd hos ham, hvilket han lader alle andre omkring sig nyde godt af. Han har fået et endnu større overskud til at tage sig af andre og til at løfte et stort ansvar for de sociale processer på TVK, hvilket smitter positivt af på de øvrige beboere.

Selvfølgelig har det været hårdt for Kenneth pludselig at befinde sig på det rigtige arbejdsmarked og ikke i en ramme, der er skabt til at rumme og kontrollere ham. Men Kenneth trives med at få lov til at deltage i en reel samfundsmæssig position. Han er vokset med ansvaret og føler, at han bliver taget alvorligt på sin nye arbejdsplads. Der er ingen, der ryster på hovedet af ham, råber af ham eller bare går deres vej. Selvfølgelig kan hans kolleger også have dårlige dage og Kenneth kan blive forvirret eller tage tingene meget personligt. I sådanne situationer kan han selvfølgelig bruge personalet til at få afklaret, hvad det egentlig skete og hvad det hele handlede om – hvis Sofie og Brian ikke er på TVK eller at han ikke kan få adgang til det øvrige personale, så ringer han til Sofie eller Brian og det gør hele forskellen at vide, at de er der for ham, når han har brug for det.

Når man spørger Kenneth om, hvorfor han ikke tog dette spring noget før, så siger han lidt eftertænksomt, at han aldrig før har fået støtten til det. At der først nu var nogen, der hjalp ham med at bryde jobskiftet op i tilpas store mundfulde, så det hele ikke bare blev afvist allerede på tankestadiet, fordi det var uoverskueligt. At der nu var mennesker omkring ham, der støttede ham i hans ønsker og som han vidste syntes om ham lige meget hvad. Det var det, der gjorde, at han turde bevæge sig lidt ud over kanten og prøve kræfter med noget nyt. Han kan ikke forestille sig nogen sinde at skulle væk fra det ”rigtige” samfund igen.

I forhold til Peter har Kenneths udviklingsopgave mere handlet om at konsolidere det centrerede niveau. Sammen med Kenneth har vi på TVK gennem fælles aktiviteter forstærket Kenneths basale tilhørsforhold til sin primære gruppe og til os. Blandt andet har vi sammen med Kenneth og en medbeboer været på en flerdages tur i et sommerhus, hvor omdrejningspunktet var beboernes tilværelsesprojekter. Denne tur er bare et eksempel på, hvordan Kenneth har oplevet en dyb respekt, tillid og interesse for hans videre færd. Kenneth har ved flere lejligheder udtrykt, at disse aktiviteter på en positiv måde har skubbet ham ud over kanten. På et decentreret niveau er Kenneth på nuværende tidspunkt i gang med at skabe sig en ramme for socialt meningsfulde opgaver og projekter. Kenneth oplever at blive taget seriøst af ’normale’ medmennesker og hermed bliver blandt andet afvigeridentiteten oftere og oftere sat i parentes. Han oplever ligeledes at få støtte til at realisere egne projekter og ro til, efter eget valg, at afhænde virkningen af de positive oplevelser til fællesskabet – det individuerede niveau er ligeledes så småt kommet i spil.

Et vigtigt princip i forbindelse med centrering: Træk tempoet ud af hverdagen

Der, hvor vi står, er hovedparten af arbejdet forankret omkring de centrerede samværsformer samt den centrerede position i tilværelsen. Dette er et underfundigt ordløst og tidskrævende univers, hvor det er det at mærke hinanden i et direkte samvær, der træder forrest og ikke en masse løsrevne samtaler. Samtalerne mangler dog på ingen måde; de fleste er blot flettet ind i det direkte samvær omkring noget andet. Det er jo her – når de gamle skyld- og skamfølelser bliver sat i parentes - at vi som 'behandlere' får adgang til alle de psykiske lag og tilværelsespositioner - og hvor der faktisk er mulighed for at skabe forandring *sammen med* beboerne. Denne arbejdsform stiller store krav til vores tålmodighed og vores villighed til at sætte os selv i spil... og så er det *dejligt* tidskrævende og intenst.

Vores udgangspunkt er at skabe en ordentlig grobund for beboernes motiv- og positionsudvikling. Denne ramme har vi forsøgt at skabe i kraft af arbejdet med etableringen af et fælles hjem som det fælles tredje, der netop kan samle gruppen. I denne bevægelse ligger muligheden for at skabe tilhørsforhold og et sted, hvor man kan bidrage til noget, der rækker ud over én selv – det, der på sigt skal kunne udstrækkes til andre sociale og samfundsmæssige sammenhænge. Et stærkt og tydeligt fælles tredje er netop vigtigt for at undgå en objektgørelse af beboerne¹. I denne tankegang ligger, at beboerne centrerer og samtidig bliver ligestillet med personalet i en fælles arbejdsindsats omkring et fælles tredje. Det er *opgaven*, der er opgaven og ikke beboeren. Indbygget i denne arbejdsform ligger også en bevægelse væk fra en individualisering af problemstillingerne og en bevægelse hen imod en invitation til det fællesgørende.

Det, der karakteriserer godt centreret samvær, handler blandt andet om, at det er enormt tidskrævende og at man har en stor opgave i at trække tempoet ud af hverdagssamspillene. Dette skyldes, at tilskyndelserne på det centrerede niveau for det første er talrige, for det andet opstår hurtigt og spontant og at de for det tredje ofte stikker i rigtig mange retninger. Derfor kan der nemt opstå en overvældende følelse af kaos, hvis man ikke formår, f.eks. via et fælles tredje, at give disse tilskyndelser en særlig retning. Mange indenfor vores felt har det som et succeskriterium for deres arbejde, at de netop kan og skal handle på alt, hvad der bliver spillet ud af henholdsvis små eller store bolde – og helst med det samme. Men her gælder det virkelig om at holde tungen lige i munden og ikke komme til at handle på det umiddelbare. Kun at beskæftige sig med de umiddelbare fremtrædelser er netop faren, når man skal beskæftige sig med mange fænomener uden at have tid til at kunne gå i dybden med nogen af dem. Her må man bare acceptere, at udviklingen tager lang tid og bestemt ikke skal eller kan forceres.

¹ Se evt. M. Nissen 2003 for uddybning af denne metodiske pointe.

Litteratur:

Bang, J. (2008): *An Environmental Affordance Perspective on The Study of Development - Artefacts, Social Others and Self*. In: Marilyn Fleer, Mariane Hedegaard, and Jonathan Tudge (Eds.): *Childhood Studies and the Impact of Globalization: Policies and Practices at Global and Local Levels*. World Yearbook of Education. New York: Routledge. Pp. 161-181.

Bertelsen P. (1994): *Tilværelsesprojektet - Det menneskelige niveauet belyst i den terapeutiske proces*. Dansk Psykologisk Forlag, København.

Bertelsen, P. (2003): *Antropologisk Psykologi*. Frydenlund, København, 1. Udgave, 2. Oplag.

Borup, D.B. & Pedersen, S. (2008): *Hvor skal vi hen? En analyse og en diskussion af (be)handlings- og udviklingsarbejdet i socialpsykiatrien*. Speciale ved Institut for Psykologi, Københavns Universitet, 2008

Brandt, P. (2004): *Socialpsykiatri. Psykiatri på humanistisk grundlag*. Munksgaard Danmark, København.

Broström, S. (1981): *Makarenkos kollektiv opdragelse – Dansk gruppe opdragelse*. Forlaget Børn og Unge, Socialpædagogisk Forlag, 2. reviderede udgave.

Minken, A. (2002): *Alvorlig Moro. Idé og Virksomhet ved Motorsportstiltaket 2&4*. Oslo Kommune, Rusmiddeletaten, 2. udg.

Nissen, M. (2003): *Objective Subjectification: The Antimethod of Social Work*. Mind, Culture & Activity, no. 10:4: 332-349, Lawrence Earlbaum Associates.

Nissen, M. (2006): *Pædagogisk psykologi – et bud på en positiv bestemmelse*. I: Elle, B.; Nielsen, K. og M. Nissen (red.) (2006): *Pædagogisk psykologi – positioner og perspektiver*. Roskilde Universitetsforlag.

Nygren, P. (1999): *Udvikling og kvalitet i psykosocialt arbejde*. Dansk Psykologisk Forlag. 1. Udgave, 1. Oplag.

Erfaringer med indarbejdningen af den antropologiske psykologiske grundmodel

David Brian Borup og Sofie Pedersen

Første del af vores bidrag (kap x) har været koncentreret omkring beboerne og hvilke opgaver (og erfaringer), der er og har været 'mere direkte' i forhold til denne gruppe. Som medarbejder, leder, opdragsgiver eller anden interessent må man alligevel spørge sig selv, 'hvordan griber man denne samlede opgave an? 'Hvordan varetager man formidlingen, organiseringen, interventionen og opfølgningen med denne forandringsproces, der har et utal af delprocesser i mange overlappende praksisfelter?' De erfaringer vi vil fremhæve og give videre handler om inkluderingen af kollegaerne (både medarbejdere og ledelse) og de øvrige interessenter i vores omverden (især pårørende og arbejdspladser), herunder de positive og negative overraskelser vi har mødt på vores vej. Herefter vil vi perspektivere vores frembringelser og komme med nogle almene anbefalinger.

Medarbejderne som en del af betingelserne

Hvordan indarbejder man så den antropologiske grundmodel og positionsmodellen på et sted som vores? Dette spørgsmål har vi stillet os selv mange gange og det har uden tvivl givet os mange hovedbrud. Da vi startede på TVK, trådte vi ind i en sammenhæng, der overordnet var præget af ikke at have et samlet arbejdsgrundlag. Helt konkret betød dette, at der, fordi de daværende medarbejdere havde et behov for at have konkrete arbejdsmetoder, fandtes en masse ikke koordinerede og ikke tydeliggjorte arbejdspektiver og -måder. Disse perspektiver og fremgangsmåder var en stor blanding af traditionelle psykiatriske, psykologiske og pædagogiske tænke- og handlemåder. For det første var der en tendens til kun at se individuelle mangler, defekter og problemer hos beboerne. I hverdagen betød dette, at de problemer, som man identificerede beboerne med, kom til at styre ens arbejde. Positivt definerede udviklingsmål for beboerne (og for gruppen som helhed) var stort set fraværende. Hvis man som udefrakommende på daværende tidspunkt kom ind i boenheden, kunne man ved selvsyn kigge i logbogen (en form for dagsjournal) og konstatere, at det, der blev afrapporteret, havde karakter af individuelle fortællinger om beboerne og deres (selvforskyldte) problematiske adfærd. Der blev ikke knyttet forbindelser til de øvrige deltagere (hverken beboere og personale) og de konkrete livsbetingelser i øvrigt, hvilket betød, at fortællingerne blev løsrevne fra den virkelighed, som de var opstået i og 'sejlede rundt', uden at nogen kunne placere dem.

Eksempelvis havde personalet gennem længere tid talt om en beboers tyverier i køleskabet. I stedet for at finde ud af, hvilke behov, motiver og sammenhænge, der lå bag disse handlinger, blev svaret på dette problem at sætte store låse på alle skabe. Ud over at opnå en fremmedgørelse for alle beboerne i oplevelsen af deres hjem (det er trods alt de færreste, der finder det naturligt eller rart at have låse på skabene i sit hjem), fastlåste man samtidig alle deltagernes mulighed for at handle. Man gik altså med andre ord ikke bag om det umiddelbare i, at 'noget forsvandt' og at det muligvis kunne henføres til en bestemt beboer. Man forblev på det umiddelbare og ureflekterede problemløsningsplan.

Nedefra og op

For at få sat en udvikling i gang, der kunne hjælpe alle videre med at være andet og mere end blot restriktive, valgte vi at påbegynde indarbejdningen af den antropologiske grundmodel som en 'nedefra og op' bevægelse. At starte nedefra handlede ganske simpelt om, at vi som beslutningstagere påbegyndte en praksis, uden en dybtgående instruktion (i form af eksempelvis undervisning) til medarbejderne. Vi ville via egne handlinger vise, hvad intervention på henholdsvis det centrerede, decentrerede og individuerede niveau betød og indeholdt. Vi kunne omvendt som en start have taget personalet ud af deres hverdagsramme og givet dem en masse undervisning. Den altovervejende grund til at starte nedefra var imidlertid, at det, vi ville indarbejde, først og fremmest skulle give mening for beboerne, som på daværende tidspunkt var ekstremt fastlåste, forvirrede, sorgfulde etc. Denne start var ligeledes med et blik for den undersøgelse, som vi tidligere havde lavet på TVK, hvor beboerne netop efterspurgte at blive taget alvorligt, følelsesmæssigt mærket, blive samlet som en gruppe og få deres tilværelsesperspektiver frem (Borup & Pedersen 2008).

Da vi startede i sensommeren 2008, mærkede vi tydeligt en personalegruppe med mangel på en fælles retning og som på samme tid beskyttede egne særinteresser. Dette viste sig blandt andet – hos dele af personalet – som en skjult modstand mod forandringer. Denne modstand havde mange motiver og udformninger; lige fra sladder til mere tydelige måder at modarbejde den nye ledelse og hinanden på. Det, som blev tydeligt for personalegruppen var, at det ikke var deres, men derimod beboernes perspektiv, der lige pludselig var det centrale omdrejningspunkt for hverdagen, og som man nu skulle gøre sin indflydelse gældende igennem. Dette 'magtskifte' var svært at bære for en del af personalet. Andre kunne godt se en mening med at betragte sig selv som sidestillede (frem for overlegne) deltagere, hvis opgave var (og fortsat er) at facilitere beboernes tilværelsesprojekter frem for at forvalte og kontrollere deres liv for dem.

Handlemuligheder eller handlingslammelse?

Et par måneder inde i vores indarbejdningsforløb udtrykte personalet et ønske om, at vi var startet 'oppefra og ned'. Et sådant ønske er meget forståeligt. Det må have været meget forvirrende og angstprovokerende, at der kom nogen delvist 'udefra' og startede direkte med at skabe forandringer, uden at der (i første omgang) fulgte de store forklaringer med. Ydermere havde man igennem mange år (som det i øvrigt gør sig gældende i behandlingsverdenen generelt) opbygget en tradition for, at forandringer introduceredes gennem personalegruppen; mens beboere, brugere, borgere, patienter etc. først inddrages i anden omgang. Den usikkerhed, der blev skabt i kraft af 'nedefra og op processen', har medført, at nogle fra personalegruppen er blevet bange for at handle.

Hvorfor nu denne handlingslammelse, når rummet til at handle jo egentlig er blevet større? Vores indarbejdning, som er gået direkte via beboerne, har stillet personalet i en situation, hvor de mærker fordringer fra både beboerne og ledelsen om at være til stede på en helt ny måde. Hvor man tidligere kunne 'klare arbejdet' ved blot at være en neutral objektiv beskuer, så møder man nu både medspil, modspil og konfrontation fra beboere, andre kollegaer og ledelse. De personaler, der har svært ved at organisere deres arbejde på de nye betingelser, oplever at blive "dobbelts fanget". For det første opleves dette som, at man ikke arbejder i samme retning som sine kolleger, og for det andet begynder beboerne at afkræve en særlig handlemåde fra én. Når man så tager dette videre til ledelsen som en kritik af beboerne, så opleves svaret fra ledelsen som manglende støtte, fordi denne hele tiden holder fokus på beboernes behov og interesser som det

primære. Det er klart, at personalegruppen er en vigtig del af beboernes betingelser, og man kan derfor ikke tilsidesætte personalets individuelle problemer og de konsekvenser, de har i hverdagen på TVK. Derfor er det en vigtig opgave at supervisere og tydeliggøre arbejdsgrundlaget, for at personalet selv kan erkende, hvor de har deres begrænsninger og muligheder.

Det er dog langt fra alle i personalet, der har mærket forandringerne som handlingslammelse; tværtimod. For den største del af personalegruppen opleves det nye arbejdsgrundlag som en befrielse. I hverdagen oplever de, at der er en større autonomi i arbejdet, en større meningsfuldhed, samt meget større overensstemmelse mellem egne og beboernes behov og interesser. Det, som er slående, er, at en del af personalet giver udtryk for, at arbejdsgrundlaget har åbnet op for at se beboerne, og især beboerne som en samlet gruppe, som medmennesker med de samme almenmenneskelige behov og interesser som én selv.

At komme om bag det *umiddelbare*.

Det er vigtigt at komme om bag de umiddelbare indtryk og iagttagelser. Ikke sjældent hører vi ordene; ”i går var Linda aggressiv og urolig... og hun ødelagde det for alle de andre”. Her vil det være det nemmeste i verden at sige ”ja...” og klappe medarbejderen på ryggen. Herved opstår der en masse problemer. Et af de vigtigste er, at man som leder kan komme til at forhindre, at de implicerede får mulighed for at koble sig til hinanden, især på et centrert plan. Man kommer således til at beskæftige sig med et måske-problem på en overfladisk måde. Ved ikke at udfordre det umiddelbare kommer man højst sandsynligt til at beskæftige sig med én persons fortolkning af en begivenhedssekvens, hvilket ikke giver handlemuligheder eller ændrer betingelserne for nogen af deltagerne. Derimod risikerer man, at problemet senere dukker op i andre og mindre gennemskuelige sammenhænge – et ensidigt fortolkende perspektiv, der fremmer en restriktiv praksis (Dreier 2004). I vores daglige praksis har vi grebet det an efter et medieringsprincip. Hver gang der opstår ’et problem’, så mødes de implicerede deltagere (både beboere og personale) og ’trækkes’ igennem en form for mental og følelsesmæssig ’afklaring’. Det foregår på den måde, at man som gruppe hører alles udlægning af, hvad der skete og hvad der egentlig er problemet (en centrering af alle subjekter). I denne delproces har vi som ledere et stort ansvar for, at deltagerne ikke ’tromler’ hinanden – at vi ikke lægger os i forlængelse af de stærkeste. Herefter skal alle byde ind med, hvad der skete, hvad jeg tænkte og hvilke følelsesmæssige reaktioner dette gav. Til sidst skal deltagerne hver især og som gruppe komme frem til, hvorledes man kan handle fremover; for netop at en positiv udvidelse af den fælles praksis kan opnås – hvilket vil sige mere solide horisontale forbundetheder på alle positions-niveauer.

Dette er med til at skabe den indsigt, der muliggør omsorg og kollektiv hensynstagen alle deltagere imellem. Det er netop det, der kan være med til at udvide handlespillerummet, i og med det fordrer en fælles ansvarstagen for alle deltageres velbefindende. I praksis kan vi ikke nå at håndtere alle problemkomplekser og konflikter via denne model, selvom det ville være optimalt. Men det er vores ambition, at denne måde at være på og handle i verden skal være en del af alle deltageres mentale beredskab.

Den vigtigste erfaring, vi har gjort os, er, at det at mestre samværsrummet på det centrerede niveau (den menneskelige tilkobling) er centralt og går forud for de faglige kompetencer. Det nytter ikke noget at være en faglig kapacitet, hvis man ikke kan finde ud af at være sammen med andre mennesker – at kunne skabe reelle horisontale forbindelser². Det centrerede samværsrum skabes jo ikke per definition i kraft af flere

² Handler her om, at det faglige og det personlige ikke kommer i et modsætningsforhold.

personers tilstedeværelse i samme rum, men afkræver derimod en særlig rettethed og tilstedeværelsesform af deltagerne – det er her personalets kvaliteter for alvor kommer i spil, da deres tilstedeværelse *afforder* noget særligt for de øvrige deltagere. Herudover er det først og fremmest personalets opgave at være forgangsmænd for etableringen af et indbydende og autentisk samværsrum, som beboerne så kan deltage i i forskellige tempi alt efter behov og interesser. Det er her personalets fornemmeste opgave ligger. Mestrer man ikke det centrerede samværsrum, så får man overordentligt svært ved at få adgang til arbejdet med de øvrige niveauer i psyken, uden at dette bliver både løsrevet og virkningsløst på sigt. Implicit i denne måde at anskue personaleopgaver på, ligger netop, at evnen til menneskelig tilkobling går forud for de faglige kompetencer – i sidste ende indbefatter dette, at ingen faggrupper kan tage patent på feltet og at uddannelse ikke per se kvalificerer ens arbejde. De faglige kundskaber bliver så at sige ”ekstra pluspoint”, der kan bruges konstruktivt i det videre arbejde, som netop kan tage sit afsæt på et veletableret fundament (i form af det centrerede samværsrum).

Samspelet med omverdenen

Vores måde at arbejde på har givet anledning til stor opmærksomhed. For det første har vi fået en stor opbakning fra vores egen forvaltning (kommunen); især da de kan se, at beboerne på TVK helt tydeligt har fået det godt og stortrives. Dette er beboerne i øvrigt selv glade for at formidle, hvilket vi har set, når forvaltningens repræsentanter møder TVK’s beboere i byen eller i huset. Desuden har forvaltningen erfaret, blandt andet når de besøger TVK, at antallet af magtanvendelser og krænkelse er faldet til et ubetydeligt niveau (stort set ikke eksisterende), hvor det, til sammenligning, før vores ankomst til TVK var et stort problem.

Disse forandringer har skabt positive forventninger til os, hvilket godt kan opleves som lidt af et pres. For det første er forvaltningen interesseret i at udbrede denne arbejdsmåde til kommunens øvrige tilbud, hvilket selvfølgelig er en god udvikling. Et muligt problem heri er imidlertid, at vi som forandringsbærere let bliver presset væk fra det center, hvor vi har startet arbejdet med elleve nye tilværelsesprojekter op. Tilværelsesprojekterne, som de tegner sig for TVK’s beboere, handler om, at de har mulighed for at knytte sig horisontalt og centreret til os og deres medbeboere. I forhold til disse tilknytninger og især dem, der skal skabes mellem beboerne, har vi og de øvrige personaler nogle vigtige faciliterende opgaver. Det er opgaver, som for det første er tidskrævende og som for det andet forudsætter, at vi *er der*.

Derudover har DR-dokumentaren ”*Elvis, shampoo og traktorer*” givet os meget positiv omtale. TV-udsendelsen har medført en opfattelse af, at den arbejdsmåde, som vi er ved at indarbejde, på næsten ingen tid har skabt en af de bedste boenheder i Danmark. I forlængelse af dette er der skabt en forventning om, at den måde vi arbejder på med tilværelsesprojektet hurtigt og problemfrit kan overføres til andre lignende institutioner. Her skal man dog passe på. For selv om der er sket positive forandringer, så kræver det en længerevarende konsolidering og vedligeholdelse, før TVK kan videreføre denne arbejdsmåde uafhængigt af os. Der har ydermere ligget et stort og tidskrævende forarbejde forud for denne forandringsproces. Man risikerer at tabe de gode effekter af arbejdet på gulvet, såfremt indsatsen ikke er veltilrettelagt og man ikke har tiden til at gennemføre de projekter, man søsætter.

På den anden side har der også været negative reaktioner foranlediget af de positive forandringer, der er sket hos beboerne, der nu (heldigvis) begynder at stille større krav til deres omgivelser. Dette er især synligt hos

aktivitetscentre. Aktivitetscentre dækker over de dag- og værkstedstilbud, som langt størstedelen af beboerne er tilknyttet i dagtimerne som et led de generelle beskæftigelsestilbud, som kommunen er forpligtet til at stille til rådighed (jf. servicelovens § 103 og § 104). En bedring hos beboerne kan udvikle sig som et tilværelsesprojekt i retning af en egentlig beskæftigelse og deltagelse i samfundet – hvilket jo så også samtidig er et fravalg af aktivitetscenteret. Vi har eksempelvis en beboer, som har levet hele sit 45-årige liv som stort set styret og dirigeret af andre. Han har altid prøvet at leve sit liv efter, hvad han troede, at andre ville have. At få spørgsmålet, ”hvad har *du* egentlig lyst til?”, virker på kort sigt skræmmende og angstprovokerende for ham, da han ikke har den fjerneste idé om, hvem han egentlig er, og hvor han kan rette sine handlinger hen. Selvfølgelig (og heldigvis) giver denne eksistentielle fordring en stor angst på kort sigt. Har man ikke nogensinde prøvet at vælge på baggrund af egne behov og interesser, er *det* overhovedet at have et valg i sig selv skræmmende.

Case nr. 1: Systemet eller mennesket?

På opfordring af et aktivitetscenter, hvor to af TVK's beboere er tilknyttet, bliver vi indkaldt til et møde sammen med vores forstander og en repræsentant fra Rødovre kommune. Baggrunden er aktivitetscenterets bekymring for beboerne grundet en faldende interesse for det pågældende aktivitetscenter, samt at beboerne, i aktivitetscenterets optik, fremstår psykisk ustabile. Inden mødet har vi fremsendt en udviklingsstatus for de pågældende beboere, hvori vi har indskrevet vores arbejdsgrundlag. Således er der inden mødet et velinformeret grundlag at diskutere på og vi ser frem til at vende beboernes udvikling med nogen, der har kendt dem i rigtig mange år.

På mødet fremhæver vi for det første, at beboerne, via de nyindvundne frihedsgrader, aldrig har haft det så godt, som de har nu. De er i gang med at opbygge deres tilværelsesprojekt og samtidigt adskille egne behov og interesser fra, hvad andre tidligere har krævet af dem. Argumentet om, at TVK's beboere er ved at lære at følge egne motiver, preller dog tilsyneladende helt af på aktivitetscenterets repræsentanter. Vi bør ifølge aktivitetscenteret være med til at fastholde beboerne i den gænge, de nu er i; især når de nu er så 'mærkelige og farlige', som de er.

For det andet fremhæver vi, at vores virke som psykologer er rettet mod at tjene beboernes behov og interesser - at få et egentligt tilværelsesprojekt i gang. Dette stiller aktivitetscenteret sig uforstående overfor, og kræver i stedet, at deres, dvs. systemets, interesser må gå forud for beboernes. Repræsentanterne fra aktivitetscenteret forekommer klart irriterede over, at vi ikke vil være med til at kontrollere, tvinge og overvåge vores beboere – en måde, hvorpå samarbejdet mellem boenheder og aktivitetscentre i mange år helt ureflekteret har foregået. I denne situation sender vi en kærlig tanke til Goffmans beskrivelser i 'Anstalt og Menneske'. Goffman beskriver heri, hvordan de store institutioner (tilbage i 1960'erne) bliver en form for selvopretholdende enheder, der modarbejder en egentlig bedring hos den enkelte patient.

Denne case illustrerer meget godt, hvilke udfordringer, der findes i vores hverdag. Hele dette system, som beboerne på TVK er involveret i (og som involverer sig i TVK's beboere), kan vi selvsagt ikke bare se bort fra. Det er en del af betingelserne for både os selv og beboerne på TVK. Men hvad gør man så, når det, som man selv kæmper for (blandt andet at nedtone skellet mellem os og beboerne), bliver vanskeliggjort af modinteresser fra andre dele af systemet? For os er det klart, at det er vores interesse og opgave at bakke beboerne op i deres livsvalg og vi prøver, så langt det overhovedet kan række, at være solidariske med dem.

Men den lange og træge vej viste sig alligevel at være en realitet. Efter vores møde med aktivitetscenteret (se ovenstående case), hvor vi gjorde rede for vores arbejdsgrundlag, det bagvedliggende menneskesyn samt de pågældende beboeres udviklingssituation, formåede aktivitetscenteret alligevel at afspore processen for en af TVK's beboere. På mødet meldte vi klart ud, at beboeren var ved at vælge aktivitetscenteret fra, fordi vedkommende var ved at søge et *rigtigt job*. Aktivitetscenteret blev derfor opfordret til at bakke beboeren op i dette valg. Dagen efter mødet tog den pågældende beboer ud for at aflevere sine nøgler og sige pænt farvel til aktivitetscenteret - dette efter eget valg og uden at vi havde nået at tale med vedkommende om det. Desværre skete der det, at aktivitetscenteret mødte beboeren med en melding om, at en sådan beslutning først kunne træffes på et formelt og officielt handleplansmøde, der ville finde sted senere. Her ville *man* så kunne finde en praktikplads til beboeren på et af de andre værksteder i huset. Herefter kontaktede aktivitetscenteret oven i købet forstanderen på TVK og bad ham om at bakke denne udmelding op i forhold til beboeren. Hvordan handlede vi så på dette?

For det første bakkede vi vores beboers nye tilværelsesprojekt op. Han havde trods alt, nærmest for første gang i sit liv, handlet på egne behov og interesser. For det andet søgte vi at forklare, at almindelige livsvalg er noget, som man selv træffer, og ikke er noget, der er lagt i hænderne på andre på et fremmedgørende møde. For det tredje, og fordi beboeren fik dårlig samvittighed over at vælge aktivitetscenteret fra, forsøgte vi at gøre aktivitetscenterets handlinger og holdninger gennemskuelige for ham. Som han selv efterfølgende formulerede, så "*var det rart at blive befriet for deres mærkelige opførsel*".

Disse diskussioner og afklaringer af interesseforskelle mellem de forskellige dele af systemet er en del af ens opgavevaretagelse, når man vil forandre en eksisterende praksis. Denne beskrivelse af mødet med aktivitetscenteret handler ikke om at kritisere det arbejde, som aktivitetscentrene udfører i sig selv. Det er mere en påpegnings af, hvordan man skal have for øje, at forandringsprocesser er noget, der trækker tråde ud i mange systemer og at der lige pludselig kan være mange forskellige og mere eller mindre gennemskuelige interesser i spil – også selv om alle vel umiddelbart kan blive enige om, at det er *beboernes udvikling det handler om*.

Et vigtigt andet princip: En stærk vision og fokus på det processuelle

I det foregående kapitel sluttede vi af med at opsummere vigtigheden af at 'trække tempoet ud af hverdagen'; som ligeledes gælder for de øvrige interesser (forandringer er en langstrakt proces, hvor resultaterne kommer drypvis i mange former). Nu vil vi føje endnu et alment gældende princip til; 'en stærk vision og fokus på det processuelle'.

"Lykken er ikke en endestation, men en måde at rejse på..." (citater af Karen Blixen).

Dette litterære input fortæller meget præcist, hvad det er vi gør og har gjort i vores praksis; samt at det anviser, hvorfor det er vigtigt at have et stærkt fokus på det processuelle samtidig med, at vi som 'ledestjerne' har en holdbar vision at styre og navigere efter. Dette betyder, at de mål, der sættes i dagligdagen, skal være i overensstemmelse med den overordnede vision; og hvad der er ligeså vigtigt at understrege er, at disse mål konstant ændrer sig – hermed understreges det dynamiske og processuelle aspekt. En vigtig praksisarbejdsform at tage til sig i denne forbindelse er at bruge tid og ressourcer på at

evaluere de vigtigste processer undervejs. Eftersom målene for arbejdet er dynamiske, er dette vigtigt for at bevare en form for overblik i processen samt en følelse af, at tingene ændrer sig og at man kommer nogle vegne – at ens indsats bærer frugt, selvom den kan være svær at måle og veje.

Da vi trådte ind af døren den første dag, tænkte vi, at dette *bliver hårdt arbejde*; og herfra vil praksissen på TVK blive forandret for altid. Men vi havde noget med; hvad der skulle ske nu og fremefter havde vi forberedt i et år, hvor vi via vores speciale med tilhørende kvalitative undersøgelser havde udarbejdet et arbejdsgrundlag (Borup & Pedersen 2008), som det solide fundament vores arbejde skulle almengøres fra. Inden vi startede, havde vi hos vores forstander og opdragsgiver (de havde via vores ansættelser sat sig ind i specialet og sagt 'go for it') sikret os opbakning til vores idéer samt forberedt dem på, hvilke *rørelser* vores interventioner ville kunne frembringe.

Når vi kigger tilbage på de sidste cirka fyre uger, er vi ikke i tvivl om, at det er vores arbejdsgrundlag (vigtigste del af vores betingelser), og det forarbejde dette har indebåret, der gang på gang har *reddet os*. Fra dag et startede vi formidlingen og kommunikationen (både i sprog og handling) af, hvad det indebærer at arbejde efter en vision. For det første var visionen valgt ud fra, hvad beboerne faktisk efterspurgte, og som vi havde oversat til den vedvarende dynamiske kollektive procesopgave *at menneskeliggøre*. Den praksisnære udgave af vores vision kom til at handle om produktionen af et fælles hjem. Som et fællesskab skal vi frembringe konkrete ting (vores fælles omgivelser), sociale samspil og handlinger, som er de 'bevægelser', som alle deltagere forhåbentlig kan gøre til deres egne. På denne vis har stort set alle interessenter fået øje på, hvor vigtige processerne og de daglige aktiviteter har været for de forandringsopgaver, der lå (og ligger) foran os. En anden ikke helt uvæsentlig opdagelse ved denne bevægelse har været, at stort set alle deltagere har fået øje på visionen som det rammeskabende, hvor det har været op til den enkelte i samarbejde med fællesskabet at udfylde denne ramme. Udfyldelsen af rammen med visionen som ledestjerne har for især beboerne og medarbejderne (og os selv) åbnet op for en øget interiorisering, hvor vi som fællesskab har erfaret, at psykiske forandringer starter som erfaringer i de ydre sociale samspil med omgivelserne, inden de bliver indre forandringer hos den enkelte; netop som ændrede handlemæssige, mentale og emotionelle strukturer.

Selvom vi startede nedefra og op og sigtede på forandringer med *små langsomme skridt*, stødte vi ind i modstande (hvilket vi stadig gør), hvor vi virkelig kom på overarbejde med at udrede hvilke motiver, der dog lå til grund for disse handlinger – dette var især hos enkelte kollegaer (senere hos interessenter i omverdenen). I denne bevægelse har vi måtte tydeliggøre, at det er vores motiv at udvikle organisationen og åbne op for at arbejde mere bevidst og humant med beboernes (og egne) tilværelsesprojekter. Alligevel er det vores erfaring, at forandringer, uanset hvor tydeligt man argumenterer for dem, har usikkerhedsskabende elementer og hvor reaktionerne på disse fordringer kan være mere eller mindre tydelige; lige fra passiv modstand og resignation til aktiv modstand og decideret ødelæggelse eller sabotage. Sådanne reaktioner er altid ubehagelige og kan på kort sigt føles som irriterende og ærgerlige. For nylig havde vi en kollega, som forlod os i vrede, og ikke på nogen måde ville være med til vores forandringsproces; uden dog at begrunde dette. Efterfølgende tog denne kollega kontakt til vores forvaltning og fortalte i strid med de faktiske forhold, at vi blandt andet ikke tog hendes problematikker med beboerne alvorligt. I denne situation var det, selvom det kostede arbejdstimer med at producere en redegørelse, en stor hjælp at vores opdragsgiver allerede var inde i vores ændringsproces, samt at vi *med sikker hånd* kunne henvise til vores arbejdsgrundlag. Dette understreger betydningen af en stor grundighed og en vis portion dokumentation i arbejdet.

”Kræver det ikke en enorm personlig styrke at gøre det I gør?”. Dette spørgsmål fik vi af en leder fra en anden boenhed; og jo, det kræver *styrke* eller det, som vi vil kalde engagement og hårdt benarbejde i praksis: At man brænder for sin idé, identificerer sig og handler i overensstemmelse med den. Her er det vigtigt at have et blik for, uanset om man vil være ved det eller ej, at man som forandringsskaber, leder eller beslutningstager på samme tid bliver kulturbærer eller en form for primær kollektiv betydningsætter, som andre vil se op eller hen til; og hele tiden teste. En erfaring, som er værd at give videre, er, at de fleste af vores beboere og kollegaer har sat stor pris på, at vores udmeldinger, fortællinger etc. afspejles i vores faktiske handlinger; hvor man tidligere har hørt på en form for diskurs, der ikke havde bund i virkeligheden. En af vores beboere satte det på spidsen med at sige; *”I vil blive nogle dårlige politikere... I holder jo det, I lover (griner)”*.

Visionen og de daglige processer kræver og har krævet vedligeholdelse samt vores deltagelse. Især da vi startede vores ændringsproces, var vi hele tiden med som direkte deltagere, når de daglige opgaver skulle faciliteres, organiseres, planlægges, udføres og evalueres. Denne praksisdeltagelse brød på alle mulige måder forventningerne til (langt fra negativt), hvad der var vores opgave som ledere og psykologer. En positiv effekt af denne direkte deltagelse er, at vi viser og har vist, at vi ikke er bange for at bryde den traditionelle psykologrolle, samt at det har affødt respekt, at vi ikke er bange for at *få skidt på hænderne* og træffe de nødvendige beslutninger. I dag er det trods alt lykkedes os at få rodfæstet nogle hensigtsmæssige praksisfremgangsmåder og mulighedstyper, som giver alle deltagere et større handlespillerum – og et blik for, at vi vedvarende er hinandens gensidige betingelser og muligheder i en udvidende praksis, hvor vi hele tiden stræber efter at komme bag det umiddelbare.

Når dette nu er sagt, så har vi løbende erfaret, hvordan den antropologiske psykologis grundmodel giver beboerne, kollegaerne og de øvrige interessenter en oplevelse af mening i dagligdagen. Mange af deltagerne er kommet med den tilbagemelding, at de endelig har fået et perspektiv og nogle anvisninger på hvorledes, man begriber og håndterer en kompleks social praksis. Et meget rammende billede på vores oplevelse af indarbejdningen af positionsmodellen er, at vi startede som to små snebolde, der rullede i samme retning og siden hen, via de øvrige deltageres tilkobling, er blevet til en stor snebold, der ruller sikkert videre.

Litteratur:

Borup, D.B. & Pedersen, S. (2008): *Hvor skal vi hen? En analyse og en diskussion af (be)handlings- og udviklingsarbejdet i socialpsykiatrien*. Speciale ved Institut for Psykologi, Københavns Universitet, 2008

Dreier, O. (2004): *Psykosocial Behandling*. Dansk Psykologisk Forlag. 2. Udgave, 2. Oplag.